

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

טור ליקוט

הרב מנחם מענדל רייצס

חלק טז | משפטים | שיחה ג

'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׁה, וּטְבַחְו אוֹ מְכָרוֹ, חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשֶּׁה' - פסוק זה שבפרשת משפטים (כא, לז) מלמד אותנו את הדין של 'תשלומי ארבעה וחמשה':

הגונב חפץ ונמצא בידו, משלם 'תשלומי כפל', כלומר, מחזיר את החפץ שגנב ונקנס בעלות של חפץ נוסף; ובמקרה שהגניבה היתה שור או שה, והגנב הספיק למכור את בעל-החיים או לשחוט אותו, הוא נקנס בעוד פעמיים או שלוש של ערך הגניבה (מעבר ל'כפל' הבסיסי), כך שבסך-הכל הוא משלם ארבעה או חמשה.

ובעוד שהדין של 'תשלומי כפל' יש בו הגיון פשוט ('כאשר עשה – כן ייעשה לו': הגנב בא לגרום הפסד לנגנב, ועונשו הוא שיפסיד מכיסו באותה עלות בדיוק), הרי התוספת של 'ארבעה וחמשה' נראית כ'גזירת הכתוב'; מעבר לכך שהתורה לא מנמקת למה דוקא 'ארבעה וחמשה' (ולא, למשל, 'ששה ושבעה'), הרי ההגבלה של הקנס הזה רק למי שגנב 'שור או שֶׁה' – ולא למי שגנב תרנגול או חמור, או כל חפץ אחר – בוודאי אינה מובנת מאליה.

רש"י בפירושו לא נותן טעם לעצם הקנס החריג והמחודש, אבל הוא כן מתייחס לשאלה המתעוררת מאליה: מה פשר ההבדל העוצמתי, בתוך ענין זה עצמו, בין 'שה' לבין 'שור'? למה 'תחת השה' משלם ארבע, ואילו 'תחת השור' משלם חמשה; הפרש של שור שלם!

*

רש"י מביא מדברי חז"ל שני הסברים.

הסבר ראשון, בשם רבן יוחנן בן זכאי: "חס המקום על כבודן של בריות. שור שהולך ברגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתיפו, משלם חמשה; שה שנושאו על כתיפו, משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו".

והסבר שני, בשם רבי מאיר: "בוא וראה כמה גדול כחה של מלאכה. שור שביטלו ממלאכתו, משלם חמשה; שה שלא ביטלו ממלאכתו, ארבעה".

בשיחה השבועית - 'לקוטי שיחות' חלק טז שיחה ג' לפרשת משפטים – קיים דיון נרחב בכל אחד מההסברים, ובשייכותו המיוחדת לאישיותו ודרכו של התנא שאמר אותו; אולם במסגרת המצומצמת כאן נביא (וגם זה בקיצור) את המבואר בשיחה **בנקודת החיבור** שבין שני ההסברים, כיצד הם משתלבים ומשלימים זה את זה ולכן יש צורך בשניהם יחד.

הרעיון הוא, שדין 'ארבעה וחמשה' מעורר שתי טענות, משני כיוונים:

טענה אחת באה מהצד של **גונב השור**, שרואה כיצד עמיתו גנב שה ושילם 'רק' פי ארבע וזועק: 'למה ניגרע?' להשיג ארבעה שוורים זה גם יקר מאוד, ולמה דורשים דוקא ממנו תוספת של 'שור חמישי'?

וטענה שנייה – הפוכה - באה מהצד של הנגנב, **בעל השה**, שרואה את חברו בעל השור שהרוויח היטב ומשור אחד יצאו חמשה, והוא תמה על כך שהוא מקבל ארבעה בלבד: מדוע הוא אינו זכאי להטבה זו של 'שה חמישי'?

ולכן לא מסתפק רש"י בהסבר אחד אלא מצטט את שני ההסברים, כדי שתהיה תשובה מספקת ל**שני** סוגי הטענות, כדלהלן.

*

ההסבר הראשון בא לנמק את הצד של **הגנב**, למה גונב השור מתחייב ב'תוספת מע"מ', שלא התחייב בה עמיתו גונב השה.

על כך באים דברי רבן יוחנן בן זכאי, שאין אפלייה כנגד גונב השור, אלא זה בדיוק הסכום המדוייק שרשום על שמו כקנס – 'חֲמִשָּׁה בְּקָר תַּחַת הַשּׁוֹר'; ואין זאת אלא שגונב השה קיבל 'הנחה' מיוחדת, מכיון שמתחשבים בבושה שהיתה לו בנשיאת השה על כתיפו, מה שאצל גונב השור לא היה (כיון שהשור הולך על רגליו ולא נושאים אותו על הכתפיים), ולכן הוא פשוט לא זכאי ל'הנחה' ומשלם את החוב במילואו.

אולם ההסבר השני בא לרצות את **הנגנב**, את בעל השה שמתפלא מדוע הוא לא זכאי ל'פיצוי מלא' כמו חברו בעל השור, ומקזזים מחשבונו כבש שלם שהיה אמור לקבל.

וכמענה אליו באה ההבהרה של רבי מאיר, שבאמת בעל השה לא היה אמור מעולם לקבל 'שה חמישי', כי 'אַרְבַּע צֶאֱן תַּחַת הַשָּׂה' נחשבים 'פיצוי' מכובד ומספיק; וזה שבעל השור מקבל יותר, הוא מסיבה יוצאת-דופן, בגלל הערך המוסף שקיים בשור כ'בעל מלאכה', מה שלא קיים בשה (בדרך כלל).

לפי זה יוסבר גם מדוע **מקדים** רש"י את טעמו של רבן יוחנן בן זכאי כטעם ראשון ועיקרי, כי זעקתו של הגנב על כך שמוציאים ממנו שור נוסף על הקנס המגיע לו – מחייבת מענה מהיר ומיידי, בעוד טענתו של הנגנב על כך שהפיצויים שקיבל אינם מלאים – פחות דחופה ו'זועקת', כמובן.

ועוד זאת, שהסדר בפסוק, זה שהתורה הקדימה את 'חֲמִשָּׁה בְּקָר' (לפני 'אַרְבַּע צֶאֱן'), מסתדר יותר לפי ההסבר הראשון, שהסכום **העקרוני והמקורי** הוא 'חמשה', וזה שגונב השה משלם 'ארבע' בלבד הוא בגלל התחשבות צדדית [בעוד לפי הסברו של רבי מאיר היה מתבקש לכאורה שהתורה תקדים את

ה'ארבע' לפני ה'חמשה', כי לדבריו הפיצוי המלא לנגב מסתכם ב'ארבע' בלבד, וה'חמשה' הוא 'בנוס'
נוסף (ויצוין שכך הוא הסדר הרגיל בגמרא ובפוסקים – 'ארבעה וחמשה', ודוק).

***